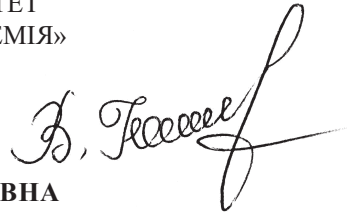

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КОЛЕСНИК ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА

УДК 341.174

ПРАВОВІ ОСНОВИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Спеціальність 12.00.11 – Міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
АНДРЕЙЧЕНКО Світлана Сергіївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри міжнародного та
європейського права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МИКІЄВИЧ Михайло Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри європейського права
факультету міжнародних відносин;

доктор юридичних наук, професор
СМИРНОВА Ксенія Володимирівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри порівняльного
і європейського права
Інституту міжнародних відносин

Захист відбудеться «_____» _____ 2020 р. о _____ годині
на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул.
Академічна, 2.

Автореферат розіслано «_____» _____ 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. О. Ульянова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Глобальні інтеграційні процеси стали невід'ємним елементом сучасного суспільного життя, і якщо раніше вони зазвичай поширювались тільки на політичні й економічні відносини, то сьогодні – охоплюють суспільне виробництво, культуру, освітню та наукову сфери. Більше того, з огляду на постійно зростаючу конкуренцію між державами, саме знання та інтелект стають запорукою їх прогресивного розвитку. Своєю чергою процеси глобалізації зумовлюють об'єктивну необхідність міждержавної кооперації у сфері освіти з метою обміну позитивним досвідом, що сприятиме розвитку економічного, соціального, культурного та інтелектуального потенціалу держав.

З іншого боку, криза глобалізації та існуючих міжнародних інститутів сприяє тенденції регіоналізації як нового формату взаємодії країн для спільного формулювання і відстоювання своїх інтересів на глобальній арені. Яскравим результатом цих процесів став Європейський Союз (далі – ЄС), який об'єднує держави Європи навколо спільних цінностей, де безумовна важливість освіти й освітньої співпраці у розвитку та укріпленні стійких, мирних і демократичних суспільств є універсальною та підтверджується як первинна. У цих умовах вивчення особливостей становлення й розвитку освітньої політики ЄС та особливостей її правового регулювання виступає необхідною складовою побудови й ефективної внутрішньої організації інтеграційних об'єднань і їх взаємодії. Саме через призму освіти й освітньої галузі якнайкраще можна продемонструвати зміну парадигми євроінтеграції. Адже не будучи окремим напрямом співпраці на початку формування ЄС, освіта стала центровою сферою його майбутнього.

При цьому правові та інституційні основи освітньої політики ЄС знаходяться у постійній динаміці, реагуючи на зміни у пріоритетах і загрози, що виникають як на глобальному рівні, так і в межах держав Європи, та впливають на загальну логіку процесів європейської інтеграції. Крім того, заходи щодо впровадження освітньої політики ЄС мають тенденцію до поширення і за межі Союзу, впливаючи на законодавство, економіку та політику сусідніх держав, в тому числі на міжнародне освітнє право. Особливе значення досвід правового забезпечення політики ЄС у сфері освіти має для України, де останніми роками відбувається переосмислення ролі й значення освіти, в тому числі й вищої. На сьогоднішній день у освітній системі відбуваються кардинальні зміни, обумовлені інтеграцією України в світову спільноту і переходом до європейських цінностей та стандартів якості. А підписання Угоди про асоціацію із ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами вимагає злагоджених дій щодо імплементації європейських освітніх стандартів у національне законодавство. Вищенаведені фактори підтверджують актуальність теми дисертації та її значущість для розвитку науки й практики міжнародного права.

Попри актуальність теми дисертації, ступінь її наукової розробки в міжнародно-правовій доктрині є незадовільним, комплексних досліджень ані вітчизняною, ані іноземною наукою досі не проведено. Існуючі праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені освітній політиці ЄС та особливостям її реалізації, а саме – Н. Алексиду (N. Alexiadou), Д. Апезової, Б. Блітца (B. Blitz), К. Боян (С. Bojan), Ф. Г. Вашук, Н. Ю. Вільчинської, А. Горнітцької (A. Gornitzka), Р. Драченберга (R. Drachenberg), Х. Ертля (H. Ertl), Р. Кілінг (R. Keeling), О. А. Краєвської, О. С. Ковальчука, М. В. Ларіонової, Б. Ленджі (B. Lange), О. І. Локшини, І. С. Ломакіної, Р. Маніскалка (R. Maniscalco), В. О. Пашкова, Л. Пепіна (L. Pepin), А. А. Сбруєвої, Дж. Філда (J. Field), Д. Фінк-Хафнера (D. Fink-Hafner), – зводяться здебільшого до політологічних, педагогічних та історичних досліджень, оминаючи при цьому правові аспекти. Наявні праці таких вчених, як С. Ю. Кашкін, А. В. Кондратюк, Дж. МакМехон (J. McMahon), А. А. Сабітова, О. О. Четверіков та інших, присвячені міжнародно-правовому співробітництву в освітній сфері, частково заповнюють дану прогалину, однак вони не деталізують саме питання особливостей правового регулювання освітньої політики ЄС як важливого напрямку його діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в рамках планових наукових досліджень кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» у межах теми «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011–2015 рр. (державний реєстраційний номер 011U0006H) та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є формулювання теоретично та практично обґрунтованих висновків щодо особливостей правового регулювання освітньої політики ЄС, її змісту і тенденцій розвитку. Відповідно до мети дослідження в дисертації зосереджено увагу на виконанні таких основних завдань:

на підставі історико-правового аналізу становлення освітньої політики ЄС запропонувати періодизацію формування її правових основ і визначити особливості кожного етапу;

висвітлити методологічні засади дослідження питань у сфері освіти в праві Європейського Союзу;

виявити основні напрями реалізації сучасної освітньої політики ЄС та їх вплив на правову регламентацію;

охарактеризувати компетенцію Європейського Союзу з питань правового регулювання у сфері освіти;

визначити склад і повноваження інституцій, що виконують функції формування та реалізації політики ЄС у сфері освіти, їх вплив на стан правового забезпечення освітньої політики;

розкрити особливості формування та зміст джерельної бази правового регулювання освітньої політики ЄС;

розглянути основні методи правового впливу ЄС на освітню політику держав-членів;

дослідити правове забезпечення освітнього співробітництва ЄС із іншими суб'єктами міжнародного права, в тому числі на європейському рівні;

охарактеризувати роль і значення освітніх програм ЄС у євроінтеграційних процесах у галузі освіти;

визначити та проаналізувати правові основи і перспективи освітнього співробітництва України та ЄС.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини та інтеграційні правовідносини, що виникають між державами-членами, інститутами Європейського Союзу, а також між ними та іншими державами, міжнародними організаціями в процесі реалізації політики ЄС у галузі освіти.

Предметом дослідження виступають правові основи освітньої політики ЄС, в тому числі її нормативне та інституційне забезпечення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система філософських, загальнонаукових, міжгалузевих і галузевих наукових методів і підходів, принципів пізнання нормотворення й застосування міжнародного права, які застосовуються в сучасній науці міжнародного публічного права та права Європейського Союзу.

В ході дослідження широко використано діалектичний метод пізнання, що зокрема дало змогу розглядати освітню політику ЄС та її правові основи у їх взаємозв'язку з іншими явищами та процесами (політиками) в межах ЄС (пп. 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2). Герменевтичний метод сприяв тлумаченню та інтерпретації джерел правового регулювання освітньої політики ЄС (пп. 1.2, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). За допомогою історико-правового методу було досліджено генезу становлення та розвитку освітньої політики ЄС, її нормативне врегулювання (пп. 1.2). Інституціональний та структурно-функціональний методи були застосовані при аналізі інституційних основ освітньої політики ЄС (п. 2.2). Статистичний метод і метод прогнозування використовувались при дослідженні основних ініціатив ЄС щодо освіти та ходу їх виконання (п. 1.3). Порівняльно-правовий метод, своєю чергою, дозволив співставити положення міжнародно-правових актів про співробітництво у сфері освіти, укладених ЄС із третіми державами та міжнародними організаціями (пп. 3.1, 3.2). Серед загальнонаукових методів пізнання важливе значення мало використання формально-логічних методів і прийомів обробки інформації: аналізу, синтезу, аналогії, індукції, дедукції тощо.

Загалом ключову роль у дослідженні відіграли методи порівняльного аналізу та прогнозування.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі міжнародного права, зокрема права Європейського Союзу та правового регулювання відносин у сфері освіти: М. Р. Аракеляна, Л. Барані (L. Barani), Д. О'Браєна (J. O'Brien), О. К. Вишнякова, О. М. Гладенка, Т. Л. Гладкової,

О. М. Дерябіної, В. О. Жбанкова, Х. Бехруза, С. Ю. Кашкіна, Т. В. Комарової, Т. Р. Короткого, Д. МакМехона (J. McMahon), М. М. Микієвича, В. І. Муравйова, А. Оста (A. Aust), Р. А. Петрова, Д. Скотт (J. Scott), К. В. Смирнової, Ф. Снайдера (F. Snyder), Д. Трубека (D. Trubek), М. Шоу (M. Shaw), І. В. Яковюка та інших.

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять акти міжнародного права та права ЄС у освітній сфері, рішення Суду ЄС, законодавство України з питань освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що пропонується праця є першим у вітчизняній правовій науці комплексним і системним дослідженням правових основ освітньої політики Європейського Союзу, в тому числі актуальних проблем і новітніх тенденцій розвитку правового регулювання сфери освіти в ЄС та їх впливу на правове регулювання освіти в Україні. У рамках дослідження отримано такі результати, що мають наукову новизну:

уперше:

з урахуванням ключових стадій формування правових основ для повноважень ЄС у сфері освіти та обсягу таких повноважень запропоновано періодизацію становлення правових основ і компетенції ЄС у сфері освіти, яка охоплює такі періоди: етап «напівприхованої політики» Співтовариства у сфері освіти (через призму професійного навчання та перепідготовки в контексті функціонування внутрішнього ринку) (1951–1969 рр.); етап оформлення концепції політики Співтовариства в галузі освіти (1969–1974 рр.); етап започаткування програмного підходу до регулювання освітньої політики Співтовариства та інституціалізація цієї сфери (1974–1992 рр.); етап юридизації сфери освіти – окремої політики ЄС (1992–2000 рр.); етап стратегізації освітньої політики в межах допоміжної компетенції ЄС у сфері освіти (2000–2010 рр.); етап «Європа 2020» (2010 р. і далі);

запропоновано авторське визначення поняття «компетенція ЄС у сфері освіти», яке необхідно розглядати як сукупність повноважень Союзу, що зводяться до прийняття рекомендацій і запровадження заохочувальних заходів (*incentive measures*) щодо освіти і заходів (*measures*) у сфері професійного навчання та перепідготовки, спрямованих на стимулювання і підтримку співробітництва держав-членів задля побудови якісного Європейського простору освіти, відкритого як для громадян ЄС, так і для громадян третіх держав;

встановлено, що правове регулювання освітньої політики в рамках ЄС здійснюється такими методами, як комунітарний і відкритий метод координації, при цьому, враховуючи обмеженість компетенції, на практиці превалює останній, який запропоновано визначати як основний метод впливу ЄС на інтеграційні процеси у сферах обмеженої компетенції ЄС, у т. ч. у сфері освіти, із застосуванням інструментів політичного та правового впливу, які, з однієї сторони, використовуються державами-членами ЄС для захисту національної політики у певних сферах, зокрема й освіти, тим самим

сприяючи збереженню її незалежності від загальноєвропейської, а з іншої сторони – ЄС в особі власних інститутів використовує його інструменти, в т. ч. й м'якого права, для впливу на національну політику держав-членів ЄС шляхом визначення загального вектору розвитку освіти, що в подальшому призводить до наближення національних систем освіти та їх правових основ;

виявлено та охарактеризовано джерела правового регулювання освітньої політики в рамках ЄС, до яких доцільно включати: міжнародні акти, в т. ч. акти конституційного характеру – установчі договори ЄС, та угоди, укладені Союзом і його державами-членами з міжнародними організаціями та державами з питань співробітництва у сфері освіти; акти вторинного законодавства, створюваного інститутами ЄС; акти м'якого права, в тому числі акти *sui generis* органів ЄС – нетипові для установчих договорів, і рішення Суду ЄС. При цьому встановлено, що з-поміж даного переліку основним правовим інструментом регулювання освітньої політики залишаються акти рекомендаційного характеру, що витікає із компетенції Союзу;

запропоновано класифікацію міжнародних актів, укладених ЄС щодо питань освіти за наступними параметрами: за суб'єктивним складом; залежно від характеру відносин, що складаються між третьою країною та ЄС; залежно від сфери правового регулювання та за складниками освіти;

досліджено та виокремлено рівні правової співпраці ЄС у питаннях освіти: 1) універсальний або глобальний рівень, до якого віднесено, перш за все, кооперацію з ООН та її спеціалізованими установами; 2) регіональний рівень, що включає співпрацю з регіональними міжнародними організаціями та підтримку цілого ряду освітніх процесів, зокрема Болонського та Копенгагенського і освітніх програм мобільності; 3) партикулярний (державний) рівень, що характеризується підтримкою реформ систем освіти як індивідуально, так і в межах певних географічних регіонів, при цьому інтенсивність та обсяг співпраці залежатиме від подальших євроінтеграційних намірів держав;

удосконалено:

підходи при аналізі стратегій розвитку ЄС (Лісабонської стратегії 2010 р. і стратегії «Європа 2020») та інших нормативних документів з питань освіти, які дають підстави твердити про унікальну роль, що відводиться освіті у майбутньому розвитку та процвітанні Союзу, також встановлено необхідність подальшої консолідації зусиль держав-членів у досягненні бажаних результатів;

обґрунтування «умовності» поділу компетенції ЄС (згідно структурованості Лісабонської угоди на внутрішню та зовнішню) на прикладі освітньої політики, яка текстуально належить до його внутрішньополітичної компетенції, при цьому маючи чітко виражений зовнішній вимір;

погляди на структуру та розподіл ролей і функцій системи інституцій, що формують і реалізують освітню політику ЄС та її правові основи;

підходи при аналізі правового забезпечення освітнього співробітництва ЄС із міжнародними організаціями, в ході якого встановлено, що основними

нормативними документами виступають Меморандуми про взаєморозуміння, які за своїм статусом є політичними зобов'язаннями без юридичних наслідків;

погляди на концепцію Європейського простору освіти – території з відкритим доступом до якісної освіти на усіх її рівнях як для громадян ЄС, так і для іноземців;

розуміння освітніх програм ЄС не лише як засобів поширення міжнародної мобільності, а й правового інструменту впливу на національну політику у сфері освіти;

підходи при аналізі положень Угоди про асоціацію щодо освіти із встановленням ступеня її імплементації Україною.

набули подальшого розвитку:

погляди на концепцію «м'якого» права ЄС як основного джерела регулювання його внутрішньої освітньої політики – стандартів відкритого типу, гнучких та таких, що піддаються перегляду рекомендацій і інших форм права, які надають великий діапазон можливостей для інтерпретації, проб і помилок без обмежень єдиними правилами або загроз санкціями;

перелік і характеристика ознак відкритого методу координації як правового методу впливу ЄС на інтеграційні процеси у сфері освіти. До переліку ознак останнього віднесено: гнучкість (*flexibility*), адаптивність (*adaptability*), рефлексивність (*reflexivity*), проникність (*pervasiveness*) та можливість переосмислення (*revisability*) обраного вектору освітньої політики;

характеристика європейських інтеграційних освітніх процесів щодо вищої освіти та професійного навчання із визначенням відповідних правових засад регулювання;

узагальнення засобів і цілей правового регулювання взаємодії ЄС та України в освітній сфері.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, результати і висновки можуть бути використані: у *науково-дослідній сфері* – як основа для проведення подальших наукових досліджень особливостей правового регулювання освітньої політики в рамках ЄС; у *правотворчості* – для розробки нормативно-правових актів і вдосконалення законодавства України у зв'язку з імплементацією міжнародно-правових норм та його адаптацією до законодавства Європейського Союзу у сфері освіти; у *правозастосуванні* – для вдосконалення діяльності органів влади України у сфері зовнішньої політики, зокрема участі у Болонському та Туринському процесам, в освітніх програмах обміну ЄС; у *навчальному процесі* – під час викладання курсів «Міжнародне право», «Міжнародне освітнє право», «Право Європейського Союзу», а також для підготовки підручників і навчально-методичних посібників.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана здобувачкою особисто, всі результати цієї роботи, сформульовані в ній висновки, положення та рекомендації обґрунтовано на основі особистих досліджень авторки і мають повністю самостійний характер. Для аргументації окремих положень роботи використовувались праці інших вчених, на які зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення і висновки дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», а також були представлені на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського (м. Одеса, 8–9 листопада 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «*Правові реформи у пострадянських країнах: досягнення та проблеми*» (м. Кишинів, 28–29 березня 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція, присвячена ювілею академіка С. В. Ківалова «*Правове життя сучасної України*» (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.), Міжнародна наукова конференція «*Юридична наука і практика у третьому тисячолітті*» (м. Кошице, 27–29 лютого 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «*Особливості адаптації законодавства Молдови та України до законодавства Європейського Союзу*» (м. Кишинів, 27–28 березня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «*Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*» (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «*Україна в системі сучасного міжнародного правопорядку та Європейської інтеграції: загальнотеоретичні та практичні проблеми*» (м. Київ, 18 грудня 2018 р.) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи було висвітлено у 20-ти публікаціях, серед яких: 7 наукових статей опубліковано у фахових періодичних виданнях, що входять до затвердженого переліку Міністерства освіти і науки України, 3 статті опубліковано в наукових виданнях інших країн (Молдова, Польща, Словаччина), а також 10 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Структура дослідження зумовлена його проблематикою, метою, предметом і завданнями. Обрано структуру дисертації, яка містить список скорочень, вступ, три розділи, що об'єднують одинадцять підрозділів, висновки, список використаних джерел (502 найменування) та додатки. Загальний обсяг роботи становить 262 сторінки, з яких основний текст – 199 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** викладено актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з відповідними науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету й основні задачі дослідження, охарактеризовано методологічну основу роботи, її наукову новизну і практичне значення, надано відомості про апробацію теоретичних положень дослідження, його структуру і обсяг.

Перший розділ «Концептуально-методологічні засади дослідження правових основ політики Європейського Союзу у сфері освіти (освітньої політики ЄС)» складається із трьох підрозділів і характеризує методологію

наукових досліджень у галузі правових аспектів здійснення освітньої політики ЄС, розвиток і тенденції її правового регулювання.

У **підрозділі 1.1. «Методологічні основи дослідження правових основ політики ЄС у сфері освіти»** міститься огляд і систематизація методологічного апарату, що використовується при дослідженні правових основ освітньої політики ЄС. Зокрема встановлено, що всебічне та об'єктивне висвітлення концепції освітньої політики ЄС із її нормативним та інституційним забезпеченням необхідно здійснювати з урахуванням взаємодоповнюваності методів і методологічного плюралізму.

Підкреслюється важливість застосування системного та історичного підходів до аналізу процесу формування правових основ освітньої політики ЄС, оскільки відповідно до концепції «переливання» співпраця в одних сферах спільної політики ЄС створювала тиск, котрий спонукав співробітництво і у сфері освіти навіть без відповідного правового підґрунтя.

Встановлено, що не менш вагоме місце серед методів дослідження теми посідають інституційний та структурно-функціональний, які дозволили охарактеризувати інституційне забезпечення освітньої політики ЄС і визначити роль та місце кожного інституту в правовому регулюванні сфери освіти. А в умовах стратегізації освітньої політики ЄС значна роль відводиться статистичному методу та методу прогнозування, які дозволили простежити ефективність упровадження заходів у сфері освіти.

У **підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток компетенції ЄС у сфері освіти та правових основ освітньої політики ЄС»** досліджується еволюційний характер правового регулювання у цій сфері.

Простежено, що підвалини становлення сучасної освітньої політики ЄС було закладено ще після Другої світової війни, із вкоріненням ідеї серед європейських лідерів щодо необхідності єднання та просування співпраці заради збереження миру і стабільності в Європі. Разом з тим неоднорідність і поступовість інтеграції, переосмислення обраного формату співробітництва з урахуванням нових потреб і викликів прямо впливали на формування концепції освітньої політики ЄС і засобів її правового регулювання. Так, сфера освіти з моменту закладення фундаменту майбутньої євроінтеграції перемістилась із периферії в центр євроінтеграційної стратегії та стала ключовою сферою для сучасного ЄС і його держав-учасниць.

Встановлено, що процес розвитку правового регулювання освітньої політики ЄС і компетенції ЄС у сфері освіти був довготривалим, що уможливило виділення шести його етапів – від невизнання освіти як окремого напрямку співпраці (напівприхована політика) до нормативного закріплення допоміжної компетенції у сфері освіти і визнання її пріоритетною сферою.

У **підрозділі 1.3. «Пріоритетні напрями розвитку сфери освіти в ЄС у контексті визначення меж правового регулювання»** розглядаються основні цілі та завдання, які ставить перед собою та державами-учасницями ЄС у питаннях освіти.

Встановлено, що ЄС здійснює правове регулювання освітньої політики ЄС через її стратегізацію з постановкою мети, яку необхідно досягнути, при цьому вибір засобів і способів її досягнення залишається за державами-членами. Так, основними викликами, які стоять перед Співтовариством, є зокрема продовження впровадження центрального принципу освітньої політики ЄС – «навчання протягом життя» (*lifelong learning*), що здійснюватиметься на всіх рівнях освіти, починаючи з початкової до вищої освіти, професійної підготовки й освіти дорослих, і включатиме формальну, неформальну та інформальну освіту; підвищення якості та ефективності освіти і професійної підготовки; забезпечення загальнодоступності освіти; стимулювання креативності та інновацій на всіх рівнях освіти і професійної підготовки; просування партнерства між підприємствами та освітянським середовищем у питаннях привернення уваги до тих умінь і навичок, нестача яких спостерігається на ринку праці. Ще одним викликом є забезпечення повноцінного функціонування трикутника «освіта – дослідження – інновації». Досягнути встановлені цілі планують шляхом продовження Копенгагенського та Болонського процесів, із використанням відкритого методу координації та його політико-правових інструментів, з постановкою відповідних індикаторів і цільових показників.

Другий розділ «Організаційно-правові засади політики Європейського Союзу у сфері освіти» складається із чотирьох підрозділів і характеризує компетенцію ЄС у сфері освіти, методи, правові норми та інституції ЄС, що її забезпечують.

У підрозділі 2.1. «Компетенція ЄС у сфері освіти: поняття та межі реалізації» розглядаються ті права та повноваження, якими наділено ЄС у питаннях здійснення освітньої політики.

Підкреслюється, що в умовах особливої «сенситивності» (чутливості) сфери освіти для держав, вона належить до доповнюючої компетенції, з якої витікає, що ЄС має право лише допомагати державам-членам шляхом підтримки та координації їх дій через заохочувальні заходи і рекомендації, котрі виключають можливість гармонізації чи уніфікації освітнього законодавства. Втім, тісний зв'язок освітньої політики з іншими політиками ЄС, зокрема тими, що належать до спільної компетенції Спільноти (вільне пересування громадян ЄС і членів їх родини, свобода руху послуг, у т. ч. освітніх в аспекті функціонування внутрішнього ринку та заборони дискримінації) надає можливість ЄС розширювати власні повноваження в означеній сфері. Таким чином, спостерігається подвійний характер компетенції ЄС у сфері освіти із включенням освітньої політики ЄС до економічної (в частині функціонування внутрішнього ринку) та неекономічної (власне сфера освіти) сфер компетенції ЄС, що призводить до можливості прийняття юридично-обов'язкових приписів для держав. При цьому, в умовах тих викликів і завдань, що стоять перед системами освіти, особливістю освітньої політики ЄС є те, що вона є предметом його як внутрішньої, так і зовнішньої компетенції.

У підрозділі 2.2. «Інституційний механізм формування та реалізації освітньої політики ЄС: правові аспекти» розглядається система органів

ЄС, наділених компетенцією щодо здійснення заходів у рамках освітньої політики.

Встановлено, що інституційна структура проведення політики ЄС у сфері освіти представлена як керівними органами (інститутами) ЄС, так і іншими органами та установами ЄС, включаючи експертні мережі. При цьому, саме інститути ЄС визначають загальний вектор освітньої політики та створюють відповідну їй нормативну основу. Інші органи та установи, натомість, сприяють впровадженню в життя освітньої політики та доповнюють діяльність інститутів ЄС, консультують їх і здійснюють статистичний аналіз досягнень держав-членів щодо реалізації спільної освітньої політики. Констатовано, що з-поміж цього переліку найважливішою інституцією, що забезпечує проведення як внутрішньої, так і зовнішньої освітньої політики ЄС, є Європейська комісія.

У **підрозділі 2.3. «Джерела правового регулювання освітньої політики ЄС»** досліджується *EU's acquis* у сфері освіти.

Підкреслюється, що в ЄС створено унікальну систему регулювання суспільних відносин, відмінну від класичних систем внутрішньодержавного та міжнародного права, у зв'язку із цим джерела правового регулювання його освітньої політики також є унікальними та включають як акти зобов'язального права (установчі договори ЄС, міжнародні угоди, укладені Союзом та його державами-членами, норми вторинного права), так і акти незобов'язального характеру. При цьому, оскільки правова основа для прийняття нормативно-правових актів інститутами ЄС у сфері освіти є незначною та зводиться до ухвалення заохочувальних заходів і заходів у сфері професійного навчання, регулювання цієї сфери переважно здійснюється за допомогою таких форм «м'якого» права (*soft law*), як рекомендації, резолюції, повідомлення, зелені та білі книги, програмні документи тощо. Зазначено, що вагоме місце серед них посідають повідомлення (*communications*) Європейської комісії, за допомогою яких вона, як правило, поширює інформацію про обраний нею план заходів у межах освітньої політики ЄС і закликає приймати правові акти, що зачіпають питання освіти в дотичних сферах.

У **підрозділі 2.4. «Методи правового впливу ЄС на інтеграційні процеси у сфері освіти»** міститься аналіз основних методів (способів) втілення в життя інтеграційних ідей в європейських країнах у питаннях освіти.

Встановлено, що основними методами правового впливу ЄС на освітні політики держав-членів є «комунітарний» метод (*community method*) та «відкритий метод координації» (*open method of coordination*). При цьому, якщо перший (комунітарний) застосовується обмежено щодо питань освіти, то останній (відкритий метод координації) є базовим у сферах доповнюючої компетенції ЄС завдяки його гнучкості, адаптивності, проникності, рефлексивності та можливості переосмислення обраного вектора розвитку.

Визначено, що одним із ключових компонентів відкритого методу координації є періодичний моніторинг, оцінка та взаємооцінка, організовані як взаємонавчальний процес. Саме можливість навчання та отримання знань за вертикаллю – як знизу догори так і навпаки, а також учасниками процесу

безпосередньо один від одного, забезпечує апроксимацію (наближення), однак виключає повну гармонізацію систем освіти держав-членів. Водночас метод має і певний нормативний ефект, адже метою навчального процесу є досягнення спільних цілей, прогрес за якими вимірюється показниками і регулюється рекомендаціями та іншими актами м'якого права. М'яке право надає великий діапазон можливостей для інтерпретації, проб і помилок, без обмежень єдиними правилами або загроз санкціями. Це дозволяє державам-членам обирати найоптимальніше рішення для їх конкретних проблем у сфері освіти та шляхом механізмів зворотного зв'язку ділитись отриманим досвідом.

Третій розділ «Правові форми зовнішнього співробітництва Європейського Союзу у сфері освіти» складається із чотирьох підрозділів і характеризує правові засади та особливості реалізації зовнішньої освітньої політики ЄС.

У *підрозділі 3.1. «Правове забезпечення зовнішнього співробітництва ЄС у сфері освіти на універсальному, регіональному та партикулярному рівнях»* аналізується порядок, характер і особливості міжнародно-правового співробітництва ЄС щодо питань освіти.

Підкреслюється беззаперечність визнання за освітою фундаментальної сфери у забезпеченні сталого розвитку країн та суспільств і основного засобу боротьби з такими негативними явищами, як убогість, примусова дитяча праця, збройні конфлікти тощо; водночас подолання цих проблем потребує значної консолідації зусиль міжнародних акторів. Тому необхідність міжнародно-правової співпраці ЄС у питаннях освіти є виправданою. На підставі цього запропоновано виділення трьох рівнів міжнародно-правової співпраці ЄС у питаннях освіти: універсальний або глобальний рівень; регіональний та партикулярний (державний) рівень.

Проаналізовано правові засади усіх вищенаведених рівнів і зроблено висновок, що правове забезпечення зовнішньої співпраці ЄС у сфері освіти здійснюється за допомогою міжнародних актів, укладених ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права, при цьому вони можуть мати різний правовий статус, найменування та призначення.

У *підрозділі 3.2. «Правове регулювання кооперації ЄС і держав Європи щодо побудови Європейського простору освіти»* розглядаються особливості інституційного та правового забезпечення співпраці ЄС у європейському регіоні щодо формування Європейського простору освіти, який забезпечить можливість усій молоді здобувати найкращу освіту та підготовку з подальшим працевлаштуванням у будь-якому куточку Європи. Водночас у межах власної компетенції правовими основами формування Європейського простору освіти виступають здебільшого акти незобов'язального характеру інститутів ЄС, на відміну від Європейського простору вищої освіти (так зв. Болонського процесу).

Зауважено, що особливістю Болонського процесу є те, що хоча він і виходить за рамки ЄС і був сформований в якості окремого міжурядового процесу, наразі він є невід'ємним компонентом його освітньої політики.

Водночас відзначається, що Європейський простір освіти буде спиратися саме на досягнення Болонського процесу, що надасть змогу державам-членам ЄС максимізувати та активізувати зусилля щодо перетворення своїх освітніх систем на кращі, більш конкурентоспроможні та всеохоплюючі, надихаючи, при цьому країни, які не є членами ЄС. Констатовано, що процеси формування Європейського простору освіти та Європейського простору вищої освіти є взаємозумовленими і взаємопроникаючими процесами, які побудовані на спільних цілях і завданнях.

У **підрозділі 3.3. «Освітні програми обміну ЄС як засіб поглиблення європейської співпраці у сфері освіти»** розглядаються усі покоління освітніх програм і виділяються п'ять їх генерацій.

Простежено, що найсуттєвіші зміни торкнулися останньої генерації, адже відбулося масштабне об'єднання внутрішніх і зовнішніх освітніх програм ЄС у дві – *Erasmus+* та *Horizon 2020*, котрі покликані сприяти поширенню міжнародної мобільності та інтенсифікації процесів кооперації між країнами і закладами освіти на виконання положень стратегії «Європа 2020». Підкреслено, що хоча освітні програми ЄС є відкритими для країн світу, основне їх призначення все ж полягає у поглибленні саме європейської інтеграції та створенні можливостей для ЄС, в умовах обмеженості компетенції виступати правовим механізмом впливу на освітню політику як держав-членів, так і третіх держав. Для повної участі в цих програмах держави мають вживати певні внутрішні заходи, у тому числі вносити зміни в національне законодавство.

У **підрозділі 3.4. «Правові засади співробітництва ЄС та України з питань освіти»** досліджується процес розвитку взаємовідносин ЄС та України з питань освіти та аналізуються положення відповідних міжнародних актів – правової бази співпраці.

Встановлено, що правову основу для співпраці ЄС та України з питань освіти було закладено ще з прийняттям Угоди про партнерство та співробітництво. Втім, деталізація та виділення пріоритетних напрямів освітньої співпраці із встановленням відповідних цілей відбулися лише із укладенням Угоди про асоціацію. Так, пріоритетними напрямками співпраці ЄС та України у питаннях освіти є вища освіта та професійно-технічна освіта, щодо яких визначено ключові пункти співробітництва (ключові сфери). Натомість, що стосується середньої освіти та дистанційної освіти, передбачається можливість майбутнього співробітництва, яке буде залежати від якості впровадження нашою державою освітніх реформ у двох ключових сферах. Констатовано, що ЄС прагне поширювати співпрацю не лише на формальну освіту, а й на неформальну та інформальну (неофіційну) освіту, тим самим зменшуючи конкуренцію між даними секторами освіти та забезпечуючи рух до зближення і взаємодоповнення.

Підкреслюється, що оскільки ЄС (відповідно до положень Лісабонського договору) вправі реалізовувати у сфері освіти лише доповнюючу компетенцію, яка не спрямована на вживання заходів щодо гармонізації

або уніфікації законодавства, то в рамках співпраці з Україною Союз лише підтримує освітні реформи, надає необхідну допомогу, консультує та приймає відповідні рекомендації, – тим самим поступово сприяє інтеграції України у Європейський простір освіти.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційної роботи, а саме:

1. Освітня політика ЄС являє собою комплекс заходів (із відповідним нормативним, фінансовим та інституційним забезпеченням), спрямованих на підтримку дій держав-членів у боротьбі із загальними викликами, що стоять перед суспільством, зокрема дефіцитом необхідних навичок в умовах технологічного розвитку та інновацій, доступністю та якістю надання освітніх послуг із подальшою їх конкурентоспроможністю на ринку освітніх послуг.

2. Розвиток освітньої політики ЄС носить динамічний характер, адже розпочавши власне формування зі створення перших Співтовариств, вона продовжує розвиватися, реагуючи на зміни в суспільстві; не будучи основою для формування Союзу, на даний момент вона стає ядром для економічної стабільності країн ЄС і орієнтується на інноваційні фактори як на основну запоруку конкурентоспроможності Європи. Розвиток правового регулювання освітньої політики ЄС і компетенції ЄС у сфері освіти можна поділити на шість етапів – від невизнання освіти як окремого напрямку співпраці до нормативного закріплення допоміжної компетенції у сфері освіти та визнання її пріоритетним напрямом.

3. В установчих актах ЄС простежується відмова від уніфікації освітніх політик держав-членів – за законодавством ЄС організація та зміст освіти є їхньою власною прерогативою. Такий підхід зумовлено тим, що держави-члени та їх громадяни із пересторогою ставляться до розширення повноважень ЄС у даній сфері, передбачаючи загрозу збереженню національних традицій та культурного розмаїття Європи. Тим не менш, останніми роками держави-члени демонструють все більше зближення та співпрацю в питаннях освіти, що пов'язано з еволюцією та інтернаціоналізацією освіти.

4. Доповнююча компетенція ЄС у питаннях освіти (сприяння розвитку якісної освіти, заохочення держав-членів до співпраці, за необхідності підтримка і доповнення їх діяльності, повною мірою поважаючи при цьому відповідальність держав-членів за зміст процесу викладання та за організацію систем освіти, а також їх культурну і мовну різноманітність) має подвійний характер: включення освітньої політики ЄС до економічної (в частині функціонування внутрішнього ринку з можливістю прийняття юридично-обов'язкових приписів) та неекономічної (власне сфера освіти з обмеженими повноваженнями) сфер компетенції ЄС.

5. ЄС вживає лише заохочувальні заходи у сфері освіти, формуючи цілі, до виконання яких прагнуть держави, залишаючи визначення способів,

методів і форм реалізації означених цілей за останніми, – тим самим не здійснює жодної уніфікації законодавства у сфері освіти. Водночас механізм так званих «заохочувальних заходів та рекомендацій» ставить держави перед необхідністю вносити зміни у внутрішнє законодавство, тим самим сприяє процесу поступової гармонізації.

6. Процесу наближення національних систем освіти та їх правових основ сприяє відкритий метод координації, який спираючись на стратегізацію, застосовуючи інструменти політичного та правового впливу, що набувають форми актів м'якого права, визначає загальний вектор розвитку освіти із постановкою чітких цілей.

7. Інституційна основа проведення політики ЄС у сфері освіти складається із трьох основних елементів: 1) інститути ЄС (Парламент, Рада, Комісія, Генеральна дирекція з питань освіти та культури тощо); 2) агенції ЄС (Виконавча агенція ЄК з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, Європейський центр розвитку професійної освіти (*Cedefop*), Центр досліджень з питань освіти та безперервного навчання (*CRELL*), Європейське агентство спеціальних потреб та інклюзивної освіти, Європейський фонд освіти та ін.); 3) інші організації та експертні мережі (Асоціація європейських університетів, Європейська асоціація установ вищої освіти, Європейський інвестиційний банк, Мережа експертів, що досліджують соціальний вимір освіти та підготовки (*NESET II*), Європейська експертна мережа з економічних питань в освіті (*EENEE*) тощо). Саме інститути ЄС визначають загальний вектор освітньої політики та створюють відповідну їй нормативну основу. Інші органи та установи, натомість, сприяють впровадженню в життя цієї політики та доповнюють діяльність інститутів ЄС, консультують їх і здійснюють статистичний аналіз досягнень держав-членів щодо реалізації спільної освітньої політики.

8. Джерелами правового регулювання освітньої політики ЄС є: 1) акти первинного законодавства ЄС; 2) міжнародні угоди, укладені Союзом і його державами-членами з міжнародними організаціями та третіми державами з питань співпраці у сфері освіти; 3) вторинне законодавство ЄС у сфері освіти; 4) «м'яке право» – документи органів ЄС, що містять декларативні норми, включаючи акти *sui generis*; 5) рішення Суду ЄС. З-поміж цього переліку основним правовим інструментом регулювання освітньої політики залишаються акти рекомендаційного характеру, що витікає із компетенції ЄС.

9. Правова співпраця ЄС у сфері освіти відбувається з цілим рядом міжнародних організацій і держав світу, що уможливило виділення трьох її рівнів:

– універсальний або глобальний рівень, до якого слід віднести кооперацію з ООН, а саме з ЮНЕСКО як флагманською організацією, яка опікується питаннями освіти, що насамперед полягає в підтримці освітніх ініціатив і програм, зокрема таких як «Освіта для всіх» (*Education for All*), «Глобальне партнерство заради освіти» (*Global Partnership for Education*), Дитячий фонд ООН і Міжнародна організація праці тощо;

– регіональний рівень, що включає співпрацю з регіональними міжнародними організаціями, які тією чи іншою мірою мають відношення до освіти (наприклад, із Радою Європи та ОБСЄ), а також підтримку цілого ряду освітніх процесів, зокрема Болонського та Копенгагенського, освітніх програм мобільності;

– партикулярний (державний) рівень, який характеризується підтримкою реформ систем освіти як індивідуально, так і в межах певних географічних регіонів (країни Східного партнерства, Середземноморські країни, Західні Балкани, країни Африки, Азії та Латинської Америки), при цьому інтенсивність та обсяг співпраці залежить від подальших євроінтеграційних намірів.

10. Кооперація ЄС із міжнародними організаціями здійснюється на підставі укладених Меморандумів про взаєморозуміння, що належать до м'яких міжнародних угод – тих правових інструментів, що носять політичний характер, не є юридично обов'язковими і не належать до міжнародних договорів у прямому сенсі слова, та полягає у підтримці глобальних проєктів щодо забезпечення усіх рівним доступом до безкоштовної та якісної освіти.

11. Одним із найбільш розвинених рівнів є співпраця з країнами Європи, що сприяє формуванню Європейського простору освіти, складовими якого є: усі попередньо розпочаті інтеграційні процеси – Болонський, Копенгагенський та Туринський із неминучими змінами в національних законодавствах; структурна перебудова системи вищої та професійно-технічної освіти в Європі; ослаблення впливу урядів на національну освітню політику в цілому; інтеграція у сфері дошкільної та загальної середньої освіти.

12. Аналіз освітніх програм ЄС, таких як *Erasmus+* та *Horizon 2020*, свідчить про стійку орієнтацію стратегічного розвитку організації, в основі якого вирішальну роль відводять поглибленню інтеграційних процесів у сфері освіти шляхом поширення міжнародної кооперації та посилення транскордонної співпраці для забезпечення впровадження програм міжнародної мобільності. Ефективність використання цих програм в Україні залежить від повноти та результативності проведення реформування вітчизняної освіти із урахуванням європейського досвіду.

13. Формування правових засад співпраці між Україною та ЄС у питаннях освіти виступає невід'ємною складовою процесу європейської інтеграції України, а її динаміка зумовлена як загальними інтеграційними процесами, так і економічними та політичними факторами. Угода про асоціацію – базовий документ освітньої кооперації ЄС та України, передбачає можливість Союзу лише підтримувати освітні реформи нашої держави, тобто надавати необхідну допомогу, консультувати та приймати відповідні рекомендації, які сприятимуть інтеграції України у Європейський простір освіти. Втім, саме від ефективності імплементації Угоди про асоціацію залежить, наскільки якісно та повно Україна використовуватиме ті перспективи в галузі освіти, які надаються кооперацією із ЄС.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Колесник В. Ю. Загальна характеристика джерел правового регулювання сфери освіти Європейського Союзу. *Visegrad Journal on human rights*. 2016. № 2. Part 2. P. 133–139.

2. Колесник В. Ю. Освітні програми нового покоління Європейського союзу як правовий механізм впливу на євроінтеграційні процеси у сфері освіти. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. Чернівці, 2015. № 2. С. 7–17.

3. Колесник В. Ю. Основи правового регулювання сфери освіти Європейським Союзом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2016. Вип. 6. Том 3. С. 154–158.

4. Колесник В. Ю. Основні напрями співробітництва у сфері освіти між Україною та Європейським Союзом відповідно до положень Угоди про асоціацію. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 354–356. URL: http://www.pap.in.ua/6_2015/106.pdf

5. Колесник В. Ю. Партикулярний рівень міжнародної кооперації Європейського Союзу у сфері освіти: правові засади та напрями. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. Чернівці, 2019. № 3. С. 189–207.

6. Колесник В. Ю. Правові основи кооперації Європейського Союзу та ЮНЕСКО в освітній сфері. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Том 2. С. 195–198.

7. Колесник В. Ю. Пріоритетні напрями розвитку сфери освіти в рамках Європейського Союзу відповідно до положень інноваційної стратегії розвитку «Європа 2020». *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7/8. С. 197–200. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/58.pdf

8. Колесник В. Роль Европейской Комиссии в формировании концептуальных и правовых основ образовательной политики Европейского Союза. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 4. С.194–197.

9. Колесник В. Ю. Становлення та розвиток політики Європейського Союзу у сфері освіти. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. Чернівці, 2014. №1. С. 232–250.

10. Kolesnyk V. Y. Legal instruments of the influence of the European Union on European integration processes in Education. *East European Scientific Journal*. 2016. № 14. Part 3. P. 105–109.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Колесник В. Ю. Відкритий метод координації як інструмент впливу на інтеграційні процеси у сфері освіти в рамках Європейського Союзу. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції, присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.). У 2 т. Т. 2 / відп. ред. В. М. Дрьомін. Одеса : Юридична література, 2014. С. 256–259.

12. Колесник В. Ю. До питання про імплементацію положень угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у сфері освіти. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.). у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2015. С. 379–382.

13. Колесник В. Ю. До питання про правову природу меморандумів про взаєморозуміння як нормативної основи співпраці Європейського Союзу із міжнародними організаціями щодо освіти. *Україна в системі сучасного міжнародного правопорядку та Європейської інтеграції: загальнотеоретичні та практичні проблеми*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18 грудня 2018 р.) / Таврійський національний університету імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 190–193.

14. Колесник В. Ю. Інноваційна стратегія розвитку «Європа 2020» у галузі освіти – новий виклик для Європейського Союзу. *Правові реформи у пострадянських країнах: досягнення та проблеми*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кишинів, 28–29 березня 2014 р.) / орг. ком. В. Бужор. Кишинів : Iulian, 2014. С. 343–345.

15. Колесник В. Ю. Компетенція Європейського Союзу у сфері освіти. *Міжнародні читання по міжнародному праву пам'яті П. Є. Казанського*: матер. IV Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 листопада 2013 р.) / відп. за випуск М. І. Пашковський; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс. 2013. С. 491–494.

16. Колесник В. Ю. Комунітарний метод як метод впливу ЄС на освітню політику держав-членів: правові аспекти застосування. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 липня 2017 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 96–100.

17. Колесник В. Ю. Освіта як новий пріоритетний напрямок співробітництва в рамках Європейського Союзу на період до 2020 року. *Právna veda a prax v treťom tisícročí: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (Кошіце, 27–28 február 2015) / Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Košice, 2015. S. 59–61.

18. Колесник В. Ю. Особливості нормативно-правових актів Європейського Союзу. *Теорія і практика сучасної правотворчої та правозастосовної діяльності*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 листопада 2012 р.). У 3-х томах. Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. Т. 2. С. 21–23.

19. Колесник В. Ю. Основні ініціативи у сфері міжнародної мобільності, передбачені освітньою програмою нового покоління «Горизонт 2020», та

можливість участі в них України. *Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза* : материалы Международной научно-практической конференции (г. Кишинев, 27–28 марта 2015 г.) / орг. ком.: В. Бужор. Кишинев : Tipogr «Cetatea de Sus», 2015. Ч. 2. С. 152–155.

20. Колесник В. Ю. Співробітництво Європейського Союзу та Міжнародної організації праці у сфері освіти: правові засади. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10–11 квітня 2019 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; редкол.: М. М. Поплавський, І. О. Костира та ін. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 204–209.

АНОТАЦІЯ

Колесник В. Ю. Правові основи освітньої політики ЄС. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.11 – Міжнародне право (Юридичні науки). – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2020.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню генези, доктринальних основ, юридичної природи та особливих правових характеристик освітньої політики ЄС. У роботі висвітлено еволюцію правового регулювання сфери освіти із виділенням основних етапів її становлення, визначено межі її правового регулювання та сучасні тенденції розвитку сфери освіти в межах ЄС.

Простежено динамічний розвиток освітньої політики ЄС, яка не будучи основою для формування Союзу, на даний момент стає ядром для економічної стабільності країн ЄС. Втім, незважаючи на це, в установчих актах ЄС простежується відмова від уніфікації освітніх політик держав-членів – за законодавством ЄС організація та зміст освіти є їхньою власною прерогативою. Із урахуванням цього автором розглянуто питання складу та повноважень інституцій, які виконують функції щодо формування та реалізації освітньої політики ЄС, визначено джерела її правового регулювання та встановлено методи правового впливу ЄС на освітні політики держав-членів.

Охарактеризовано особливості реалізації та правове регулювання зовнішньої компетенції ЄС у сфері освіти, яка насамперед полягає у міжнародно-правовій співпраці щодо вирішення спільних освітніх проблем і включає кооперацію з міжнародними організаціями (як універсального так і регіонального рівня) та державами. Найбільш розвиненою при цьому є співпраця з країнами Європи, в тому числі з Україною, що сприяє формуванню Європейського простору освіти, складовими якого є всі попередньо розпочаті інтеграційні процеси.

Ключові слова: освітня політика ЄС, компетенція ЄС у сфері освіти, інституційне забезпечення та правове регулювання освітньої політики ЄС, відкритий метод координації, м'яке право ЄС, міжнародно-правове співробітництво ЄС в освітній сфері, освітні програми мобільності ЄС, Угода про асоціацію.

АННОТАЦІЯ

Колесник В. Ю. Правовые основы образовательной политики ЕС. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.11 – Международное право (Юридические науки). – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2020.

Диссертация посвящена комплексному исследованию генезиса, доктринальных основ, юридической природы и особых правовых характеристик образовательной политики ЕС. В работе освещена эволюция правового регулирования сферы образования с выделением основных этапов ее становления, определены границы ее правового регулирования и современные тенденции развития сферы образования в пределах ЕС.

Прослежено динамичное развитие образовательной политики ЕС, которая не будучи основой для формирования Союза, на данный момент становится ядром для экономической стабильности стран ЕС. Несмотря на важность образовательной политики для будущего развития Союза, в учредительных актах ЕС прослеживается отказ от унификации образовательных политик государств-членов – по законодательству ЕС организация и содержание образования является их собственной прерогативой. С учетом этого автором рассмотрены вопросы состава и полномочий институтов, выполняющих функции по формированию и реализации образовательной политики ЕС, определены источники ее правового регулирования и установлены методы правового воздействия ЕС на образовательные политики государств-членов.

Охарактеризованы особенности реализации и правовое регулирование внешней компетенции ЕС в сфере образования, которая прежде всего заключается в международно-правовом сотрудничестве касательно решения общих образовательных проблем и включает кооперацию с международными организациями (как универсального так и регионального уровня) и государствами. Наиболее развитым при этом является сотрудничество со странами Европы, в том числе с Украиной, что способствует формированию Европейского пространства образования, составной частью которого будут все ранее начатые интеграционные процессы.

Ключевые слова: образовательная политика ЕС, компетенция ЕС в сфере образования, институциональное обеспечение и правовое регулирование образовательной политики ЕС, открытый метод координации, мягкое право

ЕС, международно-правовое сотрудничество ЕС в сфере образования, образовательные программы мобильности ЕС, Соглашение об ассоциации.

ANNOTATION

Kolesnyk V. Y. Legal basis of the EU Policy on Education. – The qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for obtaining the degree of Candidate of Legal Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 12.00.11 «International Law» (Law). – National University «Odessa Law Academy» of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2020.

The thesis presents a research of genesis, doctrinal foundations, legal nature and specific legal characteristics of EU education policy. This scientific work highlights the evolution of legal regulation of education with pointing out the main stages of its formation, identifies the boundaries of its legal regulation and current trends in the development of education within the EU.

The dynamic development of EU policy on education, which started its own formation from the creation of the first Communities, continues to develop in response to changes in society and, without being the basis for the formation of the Union, now becomes the core for economic stability are as well studied within this thesis. Despite the importance of educational policy for the future development of the Union, the EU's founding treaties continue to maintain the refusal position of unifying the educational policies of member states – under EU law, the organization and content of education is their own prerogative. Accordingly to this the author considers the structure and legal powers of the institutions which are carrying the functions of formation and exercising the EU educational policy, identifies the sources of legal regulation of educational policy of the EU and the main methods of EU legal influence on the educational policies of the member states.

The peculiarities of implementation and legal regulation of the EU's external competence in the field of education are also studied. It is stated that this competence includes an international legal cooperation in solving common educational problems, and collaboration with international organizations, both global and regional, and states. At the same time, cooperation with European countries is the most developed, including Ukraine, which contributes to the formation of the European Education Area, which will include all previously initiated integration processes.

Key words: EU policy on education, EU competence in the field of education, institutional support and legal regulation of EU education policy, open method of coordination, EU soft law, EU international legal cooperation in education, EU's educational programs of mobility, Association Agreement.

Підписано до друку 01.09.2020 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 2009-1а

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.fenixbooks.com